

Józef Zabielski

"Neues Lexikon der christlichen Moral", Hans Rotter, Günter Virt, Innsbruck-Wien 1990 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 30/2, 195-198

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mikołaj Fabro — 13 pism — od 14 XI 1525 — 16 III 1526 (s. 225—246);

Jan Franciszek Cito — 35 pism — od 16 XI 1525 — 3 XI 1527 (s. 247—284);

Pamphilus de Strassoldo — 16 pism — od 10 IX 1536—25 XII 1536 (s. 285—312);

Hieronim Rorario — 22 pisma — od 29 VI 1539—17 XI 1540 (s. 313—351);

Otto Truchsess a Waldburg — 11 pism — od 29 VII 1542—18 II 1543 (s. 353—376);

Hieronim Martinengo — 22 pisma — od 25 II 1548—18 II 1549 (s. 377—416);

Marek Antoni Maffei — 10 pism — od 27 V 1553—30 X 1553 (s. 417—431).

Tom zamykają indeksy osób, instytucji i miejscowości.

Materiał tu zaprezentowany dotyczy działalności nuncjatury w okresie narastania ruchu reformacyjnego w Polsce. Obrona Kościoła Katolickiego była głównym przedmiotem troski i zabiegów dyplomatów papieskich. Występują też i inne sprawy, jak pozyskanie Polski do walki z Turcją, czy też myśl o pozyskaniu dla Kościoła Katolickiego państwa Moskiewskiego. Opublikowane w tym tomie źródła są wielką pomocą dla historyków tego okresu. Pokażna część tych pism nie była dotąd publikowana. Razem z tymi, które były już drukowane w różnych wydawnictwach zagranicznych i polskich, stanowią wartościową całość.

W obu tomach na uwagę zasługuje przejrzystość układu oraz piękna szata graficzna. Pierwszy tom stanowić będzie zasadniczą pozycję dla wszystkich badaczy dziejów nuncjatury polskiej, natomiast drugi daje historykom ważny zestaw źródeł do dziejów dyplomacji papieskiej w okresie formowania się nuncjatury w Polsce i obrony Kościoła Katolickiego przed reformacją. Wypada życzyć, aby rozpoczęta przez ks. Wojtykę wielka i ważna seria wydawnicza została pomyślnie zrealizowana do końca.

Tadeusz Krahel

Neues Lexikon der christlichen Moral, hrsg. von Hans Rotter u. Günter V i r t, Innsbruck—Wien: Tyrolia—Verlag 1990, ss. 896.

W bibliografii każdej dziedziny naukowej szczególne miejsce zajmują słowniki pojęć i leksykony. Z jednej strony pomagają one zdobyć w „skrótowy” sposób wiedzę w danym przedmiocie, z drugiej zaś tę wiedzę kształtują. Ów skrótowy zbiór wiadomości pozwala na pogłębianie wiedzy w danym przedmiocie, jak również pomaga w jej korygowaniu.

Jest to możliwe dlatego, że każdorazowe wydanie nowego leksykonu zawiera pogłębioną i poszerzoną wiedzę z danej dziedziny, opartą o zdobyte w danym czasie doświadczenia i wiadomości.

Ostatnio ukazał się nowy leksykon zawierający wiadomości z zakresu chrześcijańskiej etyki i teologii moralnej: *Neues Lexikon der christlichen Moral*. Należy go powitać z wielką radością, gdyż wypełnia lukę w piśmiennictwie tego rodzaju w dziedzinie wiedzy o chrześcijańskiej moralności. Ten brak daje się szczególnie odczuwać na polskim rynku wydawniczym i dorobku teologiczno-moralnym w tym względzie, gdzie od wielu lat nic takiego się nie ukazało. Jedynym chyba dziełem, które w jakiś sposób zbliżone jest do leksykonu teologii moralnej jest *Słownik Terminologiczny Nauk Moralnych* opracowany przez ks. prof. Stanisława Witka. (Był on wydrukowany w: *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, T. 30:1975, s. 367—400; T. 31:1975, s. 381—400; T. 32:1976, s. 309—398).

Omawiany *Lexikon* został opracowany przez uczonych z kręgu języka niemieckiego; indeks Autorów liczy 56 osób. Są to w większości teologowie moralności, ale także reprezentanci innych dziedzin nauki: socjologii, pedagogiki, etyki, prawa, medycyny pastoralnej, ekonomii, katolickiej nauki społecznej. W samej koncepcji swej pracy uczeni ci sięgnęli do wydanego w 1969 r. leksykonu teologii moralnej opracowanego przez K. Hörmanna (*Lexikon der christlichen Moral*).

Szybko zmieniające się warunki życia i rozwój nauki rodzą coraz nowe problemy moralne. To z kolei domaga się interdyscyplinarnych dyskusji, ustaleń i odpowiedzi. Powstała więc potrzeba opracowania podstawowych pojęć i zagadnień z zakresu szeroko rozumianej chrześcijańskiej moralności. Prezentowany *Lexikon* zawiera 176 haseł, uporządkowanych alfabetycznie. Większość z nich dotyczy bezpośrednio problemów teologiczno-moralnych. Są tu omawiane zagadnienia z teologii moralnej fundamentalnej, np. sumienie (*Gewissen*), dobro (*das Gute*), dekalog (*Dekalog*), zasada moralna (*Moralprinzip*), system moralności (*Moralsystem*), prawo (*Recht*), grzech (*Sünde*), źródła moralności (*Quellen der Moral*), jak i z szeroko pojętej teologii moralnej szczegółowej, np. praca (*Arbeit*), małżeństwo (*Ehe*), rodzina (*Familie*), posłuszeństwo (*Gehorsam*), sprawiedliwość (*Gerechtigkeit*), wojna (*Krieg*), pokuta (*Busse*) i inne.

Godnym podkreślenia jest to, że Autorzy omawianego *Leksykonu* podejmują nowe i niezwykle aktualne problemy moralne, niekiedy bardzo kontrowersyjne, co do których ustalenie trwałych określeń staje się dość trudne. Świadczą o tym takie hasła w tym *Leksykonie*, jak: AIDS, *Abtreibung* (zabijanie nienarodzonych), *Befruchtungshilfe* (sztuczne zapłodnienie), *Euthanasie* (eutanazja), *Frauenfrage* (problematyka kobiet lub emancypacja), *Genetik und Genetechnik* (genetyka

i inżynieria genetyczna), *Organtransplantation* (przeszczepianie organów), *Todesstrafe* (kara śmierci), *Umweltethik* (etyka ochrony środowiska), *Wirtschaftsethik* (etyka życia gospodarczego) i wiele innych, dotyczących bardzo aktualnych problemów życia i ludzkiej moralności.

Owe niezwykle trudne zagadnienia moralne współczesnej ludzkości są przedstawiane w sposób rozważny i możliwie obiektywny. Autorzy tych haseł starają się te problemy przedstawić w oparciu o aktualny stan badań nauk ścisłych, podają oficjalną naukę Kościoła dotyczącą danego zagadnienia, jak również przedstawiają argumenty filozoficzno-teologiczne i historyczne, dając czytelnikowi możliwość wyrobienia osobistego sądu na dany temat. Podejmowanie ewentualnych decyzji zależy już od wolnej woli danego człowieka (czytelnika), ze wskazaniem na osobistą odpowiedzialność i konsekwencje, także religijno-moralne, podejmowanych rozstrzygnięć w odniesieniu do danego problemu. Na podkreślenie zasługuje też zamieszczenie na końcu większości omawianych w *Leksykonie* haseł literatury pomocniczej, co pozwala czytelnikowi na poszerzenie wiadomości z danej dziedziny lub dotyczących danego zagadnienia.

Omawiany *Lexikon* zawiera też szereg haseł, które pozornie mało dotyczą ludzkiej moralności. Są takie hasła, jak np. *Freizeit* (czas wolny), *Humor* (humor), *Inkulturation* (inkulturacja), *Kultur* (kultura), *Migration* (migracja), *Pneumatologie* (pneumatologia), *Revolution* (rewolucja), *Staat* (państwo), *Sport* (sport), *Tierversuche* (doświadczenia na zwierzętach) i inne. Nikły związek wskazanych tu problemów z moralnością jest oczywiście tylko pozorny. Bliższe bowiem zapoznanie się z problematyką moralną ukazuje jak wiele uwarunkowań i okoliczności wpływa na postępowanie każdego człowieka, a więc ma związek z jego moralnością. Dostrzeżenie zaś tych zagadnień przez Autorów *Leksykonu* dowodzi szerokiego i pogłębionego patrzenia przez nich na życie moralne współczesnego człowieka.

W „rozdyktowanym” współczesnym społeczeństwie istnieje paląca potrzeba ciągłego precyzowania terminów i pojęć. Działanie takie pomaga uzdrawiać stosunki międzyludzkie, zapobiegając licznym i bezskutecznym, a często szkodliwym sporom w zakresie nauk i praktyki życia codziennego. Niezwykle trafnie zauważył ten problem już Franciszek Bacon, który w swoim fundamentalnym dziele pt. *Novum Organum* pisał: „Ze wszystkich (...) idoli największej kłopotu sprawiają idole rynku, które wkradły się do rozumu na skutek związku ze słowami i nazwami. Ludzie bowiem wierzą, że ich własny rozum rządzi słowami, lecz zdarza się także, że słowa swoją siłą odwracają i oddziałują na rozum. (...) Skutkiem tego zdarza się, że wielkie i wspaniałe dysputy uczonych często kończą się sporami o słowa i nazwy, gdy tymczasem rozsądniej byłoby (...) zaczynać od nich i za pomocą definicji spro-

wadzać je na właściwe tory". (Cyt. za: *Słownik Terminologiczny Nauk Moralnych*, dz. cyt., T. 30:1975, s. 369).

Podkreśloną tu potrzebę precyzji myśli i języka odczuwa się przede wszystkim we współczesnych naukach moralnych, traktujących o postępowaniu człowieka jako osoby ludzkiej w różnych układach rzeczywistości. Wśród tych nauk teologia moralna potrzeby takiej doświadcza w sposób szczególny. Z jednej strony bowiem chodzi o wierne tłumaczenie i wyjaśnianie nauczania Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, z drugiej zaś o wypracowanie komunikatywnego języka dla porozumienia się Kościoła w dialogu ze światem z przedstawicielami innych nauk o zachowaniu się człowieka, przy całym respektowaniu zasad pluralizmu ideologicznego. Wiemy bowiem, że problemy moralne są najczęstszym zarzewiem sporów i trudnością w rozwiązywaniu wielu wspólnych spraw. Można żywić uzasadnioną nadzieję, że omawiany tu *Lexikon* spełni ową rolę precyzowania myśli, zarówno w pracy teologów, przedstawicieli innych dyscyplin nauki o człowieku, jak również w odkrywaniu tajemnicy Boga i człowieka. Na zakończenie należy wyrazić życzenie, aby w polskim piśmiennictwie teologiczno-moralnym pojawiło się podobne dzieło, co jest bardzo pożądane w nowej rzeczywistości polskiego Kościoła i społeczeństwa.

Józef Zabielski